

HR. JOCHUM I ALSTED, HANS SØN OG HANS SOGNEBØRN.

Af

P. Severinsen.

Jeg holder ikke af at skrive Historie paa Grundlag af Retsakter. Det er fristende at gøre det, thi de er ofte det eneste, der er i Behold, men man faar nemt et urigtigt Indtryk af svundne Tider derved. Man siger, at saadan var altsaa Herremænd og Bønder og Præster og Degne dengang! Man glemmer, at det, der kommer i Retsprotokollerne, er netop, hvad Samtiden reagerede imod som urigtigt og altsaa unormalt.

Hvis om 200 Aar en nævenyttig Mand faar fat paa Forhørene angaaende Damhusmordet og paa Grundlag deraf oplyser sin forfærdede Samtid om, hvordan vor Tids Mennesker har været, ja saa kan det rigtignok blive interessant.

Naar jeg nu her alligevel skriver endda Præstehistorie paa Grundlag af Retsakter, saa er det fordi der igennem Akterne skimtes saa mange gammel-dags Forhold og Meninger, at den umedgørlige Præste-Særling, der er Midtfiguren deri, næsten er det underordnede.

Det er nemlig en Særling, det drejer sig om, og man maa endelig ikke tage ham som Eksempel paa den Tids Præster. Det var jo dem, der dømte ham. Ganske vist bar hans Særheder Præg af den Tid. Det er den Tid, man i Literaturhistorien kalder „den lærde Tid“. Og der menes ikke noget godt med, at Tiden var lærd. I al Fald udartede den virkelige Lærdom ofte til rent ud sagt unyttig Lærdom, nærmest om Oldtidssager i græske og latinske Forfattere. Renæssancens og Humanismens Snobberi for Hellas og Rom løb ud i sin Karikatur, da man ikke kunde skrive danske Vers mer uden i Noter underneden at fylde op med beslægtede Citater af Virgil og Homer. Det var dette, Holberg efterlignede og haanede i „Peder Paars“. Vor Præst plejer da ogsaa gerne at nævnes i Skildringerne af hin Tid. Men det fortæller vi siden.

JOACHIM FRIDERICH WOLFBURG

— saaledes skriver han selv — blev Student fra Vordingborg Latinskole 1674. Man tør maaske da regne med, at han selv af Fødsel er fra Vordingborg. Om det allerede er i Vordingborg Skole, han har erhvervet sine store Færdigheder i Græsk, eller det er ved Universitetet, kan næppe oplyses.

I Oktober 1683 blev han kaldet til Sognepræst for *Fjelsted* og *Harndrup* i Vends Herred i Fyn. Det var Kirkepatronen Grev *Vilhelm Frederik Wedell* til Wedellsborg, der kaldede ham, hvem Wolfburg altsaa maa have haft Forbindelse med.

Formentlig har han ved den Tid giftet sig. Konen hed *Lisbeth*. Den 22. Maj 1686 fik de en Søn *Morten Caspar Wolfburg*, som der siden blev megen

Tale om. Hr. Jochum var lærd, og det skulde Sønnen ogsaa være. Aabenbart var Drengen et Vidunderbarn, der kunde sluge alt, men det var en egen Optugtningkunst, Hr. Jochum brugte. Sønnen fortæller selv, at han var et svageligt Barn. Han kunde tale sit Modersmaal rent, da han var 2 Aar, men ikke gaa ene, før han var over 4 Aar. Fra hans fjerde Aar havde hans Fader ham hos sig paa sit Studerekammer. Drengen fik nu i 5 Aar kun 5 Timers Søvn i Døgnet baade Vinter og Sommer. Hans Frokost bestod om Morgenen i 4 $\frac{1}{2}$ Lod Brød med tyndt Smør paa, og om Middagen fik han ikke Lov at spise sig mæt. Paa Sognerejser med Faderen forkølede han sig, fik Katarrh og ondt i Øjnene, hvilket gav Anledning til, at han fra sit sjette Aar blev vant til at bruge Snustobak. For sin Læsning fik han aldrig Hug af Faderen, men mangfoldige Gange for Spilopper. Men saa kunde Faderens Hidsighed rigtignok vise sig. Engang, da han sprøjtede Vand paa Kokkepigen, greb Faderen Ildklemmen og slog sin seksaarige Søn over Ryggen, saaledes at denne maatte ligge under Badskær-Haand et Fjerdingaar derefter.

Gennem disse Meddelelser om Drengens Vilkaar ser vi egentlig Hjemmet og Faderen, en lærd, hidsig og tyrannisk Pedant aabenbart.

Men Opdragelsen bar Frugt. Da Biskop *Kingo* engang var paa Visitats, skulde han høre Drengens Kundskaber, og Purken gav sig til at tale Græsk, vel at mærke i æoliske og andre Dialekter, saa Faderen formanende sagde: „Simpliciter, mi fili, ut intelligat episcopus“! (Saa jævnt min Søn, saa Biskoppen kan forstaa det)!

Vidunderresultatet var, at 1695, da han var 9 Aar og 2 Maaneder gammel, kunde Faderen dimittre ham som Student til Universitetet. Det ses, at han selvfølgelig til Privatpræceptor har valgt Professoren i Græsk Poul Vinding. I Universitetsmatriklen har man noteret den mærkværdige Studenteralder, der selvfølgelig har vakt Opsigt ved Universitetet.

Han fortæller selv, hvad han kunde dengang. „Jeg talte Latin og Græsk som mit Modersmaal“. Det nye Testamente kunde han udenad paa Græsk. „Jeg kunde gøre Rede for alle 7 Dialekter udi det græske Sprog, hver for sig, og havde i Særdeleshed gennemgaaet Xenophon, Ælian, Aristophanes og Homer“. Og saa forstod han Logicam og Metaphysicam og „førte i Pennen Livii Stil, hvis historia romana jeg ret havde forliebet mig i“. (Kirkehist. Sml. 3 IV. 52 f.)

Dette vidunderlige Resultat af lærd Opdragelse har formodentlig hjulpet Hr. Jochum fra Fyn til Sjælland. Muligvis har han ønsket at være Universitetet nærmere, nu da Sønnen var der. Kan ogsaa være, at han har ønsket at komme bort fra sin Patron, thi Grev Wedell var ikke nogen naadig Herre. Han var en tysk Officer, der ved Ægteskab med Hannibal Sehesteds eneste Barn var bleven fynsk Godsejer. Han var en brutal og selvfølende Herre. Det var kun til at smile ad, naar han ved sit Taffel lod blæse til og fra Bords af 12 Trompetere. Men han var nærgaaende med sin Myndighed særlig overfor Præster og Degne, saa han i den Anledning uaf-ladelig havde Strid med Provst og Biskop. Med en saa irritabel Mand som Jochum Wolfburg har dette næppe været den bare Fredelighed.

I Alsted var Hr. *Jacob Borchardsen* død i Juni 1695. Det trak længe ud med Vakancen, men 10. Decbr. 1695 blev Joch. Wolfburg af Kongen selv beskikket til Sognepræst for *Alsted og Fjenneslev*.

Man faar det Indtryk, at han er kommen hertil i kongelig Naade som en Triumfator med lærde Laurbær. Nu maatte da Oplysningen stige paa Sorø Akademis Gods!

Formentlig har man ønsket den lærde Præst til Tugtimester for andre Børn. Det var ikke helt sjældent, at Præster havde en saadan lærd Forberedesskole i Præstegaarden, og det ses 1716, at en Stue i Præstegaarden kaldtes „Sorte Skole“. Den maa vel have været til Undervisning.

Den vidunderlige Søn fortsatte imidlertid sin Løbebane ved Universitetet og tog i November 1699 theologisk Attestats uden Faderens Vilje. Faderen irettesatte ham alvorligt, da han kun var 13^{1/2} Aar gammel og ikke fik bedste Karakter. Næste Aar 1700 udbrød Krig med Gottorperne og deres Forbundsfæller, saa at endog i Juli Maaned København bombarderedes i flere Dage af de fjendtlige Flaader. Den unge Kandidat stillede sig da som frivillig til Landets Forsvar. Men allerede i August kom Fredslutningen. Saa kom han hjem en Tid.

Og nu møder vi ham med Faderen en tidlig Majmorgen, det var Tirsdag d. 31. Maj 1701, „da Sol stod op“, paa en ejendommelig Ekspedition i Alsted By. De havde med sig Niels Jørgensen, boende i et af Præstens Huse i Alsted, samt Præstens „Tjener“ Hans Hansen, (Præsten siger selv „Tjenestedreng“, vi siger „Karl“). Ekspeditionen gjaldt *Peder Jensen*, boende udi et af Bondefogeden

Oluf Thomesens Huse, et Gadehus i Alsted. Hr. Jochum bad Hans Hansen banke paa Forstuedøren, som og skete. Langt om længe kom Peder Jensen ud, og forinden blev man stille bestaaende, og rørtes ej nogen Ting.

Saa hilser Præsten Peder Jensen: „God Morgen“! Peder svarede: „Gud signe Eder“!

Præsten sagde: „Jeg er kommen at tiende og vil have mit Tiendelam hos Eder. Jeg fik ingen ifjor.“

Da svarede Peder Jensen: „Vil I tage Tiende? Vil I tage selv“?

Præsten sagde: „Derfor er jeg Præst, at jeg selv tager min Tiende“.

Peder svarede: „Ja I skal faa —!“ og vendte sig ind, kom saa ud straks med en Økse, hæved den i Vejret, løb dermed mod Præsten og sagde: „Tager I mine Lam, da skal I faa en Ulykke. Da skal Djævelen besplitte Eders Hjerte“.

Præsten, da Peder Jensen højede med Øksen, tog med sin Haand mod den og afværgede Slaget. Ydermere sagde Peder Jensen: „Rører I mine Lam, førend I betaler det, I er mig skyldig, da skal I faa en Ulykke“.

Hr. Jochum svarede: „Jeg vil nu have mine Lam. Gak saa med mig, saa vil jeg betale dig, om jeg er dig noget skyldig, og gøre Regnskab.“

Da sagde Peder Jensen: „Det jeg skulde end hænge i det højeste Træ, der er til, hvem som rører dem, — hvor jeg møder ham paa Veje eller Sti, skal han faa en Ulykke“!

Derefter vendte Præsten sig og sagde: „Lader os gaa“. Peder Jensen sagde: „Ja gaa ad Helvede til“!

Følgen var en Stævning fra Præsten til Peder Jensen til Sorø Birketing, hvor Niels Jørgensen mundtlig fortæller Historien. „Morten Caspar Wolfborrig mødte ikke selv, men som en hæderlig Person, der ikke anstaar ejheller plejer at søge Ting, lod fremlægge hans skriftlig Vidne“, hvoraf det meste af det foregaaende Referat er taget.

Den fraværende Peder Jensen blev dømt til en Bøde og Sagens Omkostning.

Det vi her ser lidt af, er noget, der tidt voldte Kludder. Præsten havde Ret til Kvægtiende, d. v. s. hver tiende Kalv, Lam, Gæsling, Bistade. Og navnlig paa Smaastederne var det ofte vanskeligt at komme til Rette om, hvornaar det tiende Individ forelaa. Præsten er selvfølgelig ofte blevet snydt, men Hr. Jochum havde ogsaa en haard Haand. Der kommer flere Eksempler.

Hr. Jochum havde nogle Gange Bud hos den genstridige om at komme og forlige sig; men saa lod han pante i Februar 1702. Forretningen er lærerig angaaende Husmandskaar dengang.

Til Processens Omkostning udlagdes 1 Td. Rug og Byg iblandt hinanden og tørret til Brød, 1 Rd. 2 Mk., en Sæk og en liden Kobberkedel med Messingbund, 4 Mk. 8 Sk., tilsammen 2 Rdl. 8 Sk.

Til Bøden 60 Rd. udlagdes 8 Faar à 4 Mk., 1 Væder 3 Mk., 2 Lam 1 Rd. 2 Mk., 1 Messingkedel, 1 Jerngryde, 1 hvid Vadmels Underdyne, 1 gl. Vadmels Overdyne, 1 blaarandet Linned Hoveddyne, 1 gl. hvid Vadmelspude, 1 do. noget mindre, 1 Par gl. Blaargarns Lagener. Der kom endda til at mangle 44 Rd. 5 Mk. 12. Sk.

„Videre fandtes ej paa Stedet, som kunde faas til

Betaling, og tog Hr. Jochum Wolfborrig de udlagte Vare til sig, og som Peder Jensen formedelst Trusel og Undsigelsesord endnu er tilfunden at stille Hr. Jochum Wolfborrig Borgen, saa at han kan være forsikret, altsaa havde han begært, at Peder Jensen det vilde gøre. Men som han ikke kunde efter Nøjagtighed, saa har Hr. Jochum Wolfborrig af mig begært, at Peder Jensen selv maatte være i Borgen, og til den Ende vilde selv tage ham udi Forvaring i hans egen iboende Gaard. Hvilken Begæring jeg ikke kunde frafalde og derfor paa Rettens Vegne har forkyndet Peder Jensen, at han udi Præstens Hus indtil videre skal være i Borgen.“

Birkedommeren har aabenbart undret sig over denne Arrestforestilling i Præstegaarden. Præsten fortæller selv siden: Derpaa gik han hjem med mig men havde ej været der i to Timer, før han mig uafvidende gik fort igen og i saa Maade foragtede Arresten.

Det førte med sig, at Peder Jensen siden klagede til Kongen. Han indrømmer, at han har været grov, men han havde tilforn arbejdet for Præsten Tid efter anden, saa Præsten skyldte ham 5 Rdl. 1 Mk. „Nu har han taget fra mig og min fattige Kvinde alt det, vi havde til Klæder og Føde“. Og desuden *forholder han dem Sakramentet.*

I Præstens Erklæring faar vi et lille Billede fra Alsted Kirke Lørdagen før Midfaste Søndag (d. 24. Marts). Da var Peder Jensen med sin Kone paa Kirkegulvet. Præsten underviste om Alterens Sakramente. „Og som jeg da inter docendum (mens jeg underviser) kommer til Peder Jensen, erindrede jeg ham sit forrige Forhold at forlade sin Gave ved Al-

teret og gaa først hen og forlige sig med sin Modstander, komme saa og ofre sin Gave og opofre saa Gud en ren og kærlig Sjæl, thi jeg i Sandhed ikke kunde se ham skikket til det Kærligheds Maaltid". Men han gik ud, knurrede og truede. (Sjæll. Bisparkiv, Indkomne Sager, Alsted Herred).

Hvordan Sagen endte har jeg ikke fundet. Men allerede her er Hr. Jochum vist inde paa at forblende sine private Mellemværender med sin Embedsgerning.

Der synes ogsaa at ulme en Misfornøjelse med Præsten i en vrøvlagtig Sag 1707 om en letfærdig Kvinde, der havde faaet Tvillinger med Anders Ringsted, en Tærskemand, der tærskede for Joachim Wolfburg og boede i Lammehuset ved Mørup. Men der var ogsaa Antydninger om Præsten som Barnefader. De sloges ned og var formodentlig ganske hen i Vejret, men det vidner ikke om Tillid, at saadant kunde antydes.

Imidlertid havde den lærde Søn været paa andre Eventyr og Rejser, og der er virkelig lidt, der minder om Holberg. Med 28 Skilling i Lommen gik han under Sejl til *Frankrig*. Da han kom tilbage sidst paa Aaret 1702 havde han en Forlovet med, en *Mademoiselle Massot*, der var en Del ældre end han, en energisk og begavet Kvinde med et betydeligt Sprog-talent og med en lille Kapital. Hun tog foreløbig Plads som Gouvernante paa fynske Herregaarde, medens Morten Wolfburg blev Alumne paa Borchs Kollegium og 1706 tog Magistergraden. Han var vist virkelig en lovende ung Videnskabsmand. Ved Siden af sine Studeringer forsømte han ikke legemlige Øvelser. Han var allerede dengang og forblev

til sine ældre Dage en sikker Skytte, en dristig Rytter og en øvet Fægter. Men nu skulde han have et Præstekald for at kunne giftes med Mademoisellen. Hun var 1710 lige ved at skaffe ham Vesterhæsinge gennem Corfitz Rosenkrantz til Damsbo. Men den unge Præsteenke vilde forsørges ved Embedet, det oplystes, at det var en anden Herremands Tur til at kalde Præst, — een som fik Enken. Endelig 1712 skaffede hun ham Avernakø. Men saa kunde de ikke blive gift. Der var Religionsforskel, som Wolfburg højlig forsikrede, at han aldrig havde tænkt paa. Og saa viste det sig, at Mademoisellen var „Madame“. Hun havde været ulykkelig gift og var flygtet fra Manden, der nu havde faaet hende opsøgt. Men Wolfburg skyldte hende Penge, og han skulde installeres. Hun forestillede ham „med mange Bønner og grædende Taarer“, at det var lige nødvendigt for dem begge, at han giftede sig. Saa fandt han da en Possementmagerenke i København, der skulde have Midler, og som han ægtede 1714. Bagefter viste det sig, at Midlerne var ikke mange, men at hun selv var fordringsfuld og upraktisk. Han maatte somme Tider ligefrem flygte fra Præstegaarden til sine Sognefolk. Navnlig flygtede han om Lørdagen og blev hos Bønderne, til han skulde gaa i Kirke. Og Bønderne holdt med ham, tog imod ham, hjalp ham og vidnede for ham, saa noget maa der vel dog have været ved ham trods de sære Bugter (Kirkehist. Saml. 4 I. 621 ff.). Men det hele var blevet en Tragedie, som ikke har været lystelig for de gamle i Alsted Præstegaard.

Men formodentlig har den gamle i Alsted holdt med Sønnen i al den litterære Strid, denne efterhaan-

den rodede sig ind i. Kong Frederik den Fjerde havde jo 1705 begyndt kristen Mission blandt de indiske Hedninger i Trankebar. Det er og bliver en Ære for den danske Kirke, at denne første lutherske Hedningemission begyndte under Dannebrog. Og Bartholomæus Ziegenbalg er een af Missionens store Banebrydere. Men det kunde ikke alle se dengang. I den gammellutherske Lejr var der Kritik. Morten Wolfburgs Ven, den ældste theologiske Professor Hans Bartholin, udgav 1715 et kritisk Skrift, som fik Morten Wolfburg til samme Aar at forfatte et endnu mere kritisk, der gik rundt i Afskrifter. Som Følge af et Svar fra Professor Trellund lod han 1718 i Amsterdam trykke et endnu bitrere og ganske usømmeligt latinsk Svar. Endelig udgav han 1717 et betydeligt latinsk Arbejde, Oplysninger i Leksikonform til det nye Testamente. Af Biskop Worm og Professorerne Steenbuch og Trellund udraabtes det som fyldt med Kætterier, mens Hans Bartholin forsvarede det. Der kom kongelig Befaling om Undersøgelse deraf.

Alt dette med Sønnen kom til at falde sammen med den alvorlige Klage, der rejstes mod Faderen i Alsted. Man kan vel sige, de kom til at skygge for hinanden, og de synes begge at have faaet en afgjort Modstander i Biskop *Christen Worm*. Denne var 1711 bleven Sjællands Biskop. Men den noget ældre theologiske Professor Hans Bartholin af den anden store Professorslægt havde ventet at blive det, og denne lærde og prikne Mand kunde vist aldrig glemme Forbigaaelsen. Han var altid paa Pietistjagt og Kætterjagt, ogsaa hvor der ikke var meget af nogen af Delene, og bl. a. altid paa Nakken af Biskop-

pen. Men han og Wolfburgerne stod altid sammen. Christen Worm var en Hædersmand, som ikke kan mistænkes for personlige Motiver, men Modsætningen kan vel nok have gjort ham skarp og skarpsynet. Og hans Svigersøn Oberst Christian Luxdorff havde just 1716 købt Mørup Hovedgaard i Fjenneslev Sogn. Saa kunde Biskoppen nemt kende Tilstanden.

Ogsaa Hr. Jochums nærmeste Tilsyn, Provsten, var ham gram. Og han var meget nær med god Lejlighed til at faa at vide, hvordan det gik til i Alsted og Fjenneslev. Det var nemlig Sognepræsten i Slaglille Hr. *Morten Lipper*.

Denne Mand havde ogsaa sin Historie. Han var fra 1677 Kapellan og fra 1680 Sognepræst i Kongsted i Fakse Herred. Her ligger Herregaarden Lystrup, som ejedes af de Grubber. Den formodentlig noget ungdommelige Morten Lipper stødte gentagne Gange sammen med Herremanden Tønne Grubbe. Samme Herremand, der 1689 blev afskediget som Kaptajn i Søetaten, var ikke videre fint Papir. 1695 sad han arresteret i Citadellet som indviklet i en Barnemordssag. Der nævnes fra Præstens Side et nærgaaende Indlæg til Fakse Herredsting i September 1692 mod Tønne Grubbe. I 1693 stævnedes Tønne Grubbe Præsten for Roskilde Landemode. Der tales om, at han har holdt Bønder fra Sakramentet. Men Hovedklagen er, at han har prædiket med nærgaaende Hentydninger til Tønne Grubbe. „En rejser til Rhin og kommer tilbage et Svin“. Særlig synes Hr. Morten at have været uærbødig mod Parykker, deriblandt Tønne Grubbes. Dette Modestykke var da endnu noget nyt i Danmark og blev fra først af udraabt som

noget ugudeligt. Det følte især som en Forargelse, da en Præst, Hofpræst H. G. Masius, 1686 kom hjem fra Paris med en Paryk. Morten Lipper har hørt til de forargede. Han har brugt Ord om „skaldede og skurvede Hoveder“, om at gaa med „fremmed Haar af Tyve og Rakkere“. Det sidste forsvarede han med, at Parykhaar virkelig godt kan have siddet paa en Rakker. Der røres her ved et gammelt Instinkt, thi Rakkeren og Galgefuglen var urene. Man rørte ikke ved dem og kunde ikke spise med Ting, de havde brugt.

Sagen tog St. Hans Landemode 6—7 Timer og endte i en haard Dom for Hr. Morten. Han faar for det første Tilhold om at følge Ritualen Pag. 144, endvidere „her for Retten at gøre velbaarne Tønne Grubbe skriftlig Afbigt, som endnu for denne Ret skal afleveres til Approbation og siden til Tønne Grubbe af hannem overgives udi Provstens og begge hans Assorum Overværelse. Desforuden skal han entholde sig fra hans Prædikestol og alle Ministerialfunktioner udi Kongsted Menighed paa 3 Maaneders Tid fra denne Doms Dato, og Kaldet imidlertid paa hans Bekostning lovligen forsjunes, endeligen betale Tønne Grubbe Processens Bekostning 40 Rdl. Hvis han siden enten i Lærdom eller Liv og Levned sig udi ringeste Maade skulde forsee, da at lide paa sit Kald“.

Det er ikke klart, om Hr. Morten har givet Afbigten, men han maa have fundet Forholdene uholdbare, thi næste Sommer udnævntes en ny Præst i Kongsted. I en 4 Aar synes Morten Lipper at have været uden Embede, indtil han 21. Maj 1698 af Kongen selv beskikkedes til Sognepræst i Sønder

Felding og Assing paa den jyske Hede. Forargelsen over Parykken synes altsaa virkelig at have kostet en dansk Præst Embedet.

Det er vel ogsaa disse Omvæltninger, der har faaet ham til at optræde i Literaturen, idet han i Mellemtiden (1696) udgav en Prædiken paa alm. Bededag med den sirlige Titel: „Den kurrende Turteldue, eller Danmarchis Taare-Spring, det er Guds Vrede tilvendt i Retfærdighed, anvendt i Bønfærdighed, afvendt ved Bodfærdighed“. Den er utaalelig ordrig, men er tilegnet de høje Regeringsherrer Conrad Reventlow, Otto Krabbe og Mathias Moth. Det er maaske et Forsøg paa at tilvende sig Opmærksomhed for at komme i Stilling igen.

Den sjællandske Præst har formentlig fundet det for magert paa den jyske Hede og skaffet sig Øre i Kancelliet. Da der blev en Lejlighed, faldt Udnævnelsen meget hurtig. Natten mellem 11. og 12. Januar 1704 døde Hr. Søren Munch i Slaglille. Allerede 16. Januar indberetter Biskop Bornemann det til Kongen med den Oplysning, at Kaldet af Kongen 20. Decbr. 1687 blev skødet til salig Oberførster Mads Christensen med fuldkommen Frihed til at kalde Præst og Degn, men af ham med samme Friheder solgt 2. Septb. 1690 til den kongelige frie Skole paa Sorø. Biskoppen spørger, om Skolen skal kalde, eller Kongen selv vil. Svaret er, at Kongen allerede 19. Januar kalder Morten Lipper, — inden Rygtet om Kaldets Ledighed kan være naaet til Sønder Felding.

Sit heftige Sind synes han at have beholdt. 1709 døde Alsted Herreds Provst Mag. Jens Schielderup i Sorø, og Herredspræsterne skulde vælge ny Provst.

De stemte paa Morten Lipper undtagen Hr. Peder Lollich i Gyrstinge, der stemte paa Berthel Clausen Pawels i Bringstrup. Men det er et fælt heftigt Brev, hvori Morten Lipper indberetter dette til Biskoppen:

„Hr. Peder i Gyrstinge har efter sin sirgulær Sædvane afsondret sit Voto fra de andre, hvilket i samme voris Consessu foraarsagede hannem haard Tiltale af Hr. Bertel, som i hans Øjne sagde hannem, at han frygtede, Fanden var hos hannem ved hans særsindede Indbildninger, naar Gud og hans Aand ved Enighed og Kærlighed var hos de andre Brødre, og sagde rotunde, at han nævnte Hr. Bertel, men mente sig selv; thi naar det ikke kunde tilfalde Hr. Bertel, som var næst den yngste, saa var Hr. Peder nærmere. Hans medfødte Natur tvivler jeg, at nogen kan forbedre“ o. s. v.

Saa har vi vist Provstens Portræt. Han sad som en myndig Provst til 1728 (død 1731). En Mindetavle over ham sidder i Slaglille Kirke.

Det synes at have været en Husmandskone *Anna Sørensdaughter*, Niels Larsens Hustru i Hylstrup, der har foranlediget Sagsanlæg mod Hr. Jochum ved en skriftlig Klage til Provsten af 9. Oktober 1716. Provsten har vist samlet forskellige andre Historier til, og det antydes af Wolfburgs Sagfører, at en Gaardmand *Christopher Pedersen* i Alsted har gjort sit til, at der kom Klage. I Forhørene fortæller han særlig livligt. Han var den ene af de to saakaldte „Præstens Medhjælpere“, altsaa kirkelig Tillidsmand. Det er gaaet ind til Biskop *Worm*, og denne beordrede Provsteret. Præsten i Gyrstinge *Peder Ladorph* blev beskikket til Aktor, og ved Stævning

16. November 1716 indstævnedes han ikke mindre end 211 Beboere i Alsted og Fjenneslev Sogne til at møde for Provsteret til Forhør. Retten sattes i Alsted Kirke 7. December (Provsten Morten Lipper med sine Assessorer Hr. Jens Poscholan, Sognepræst i Sorø, og Hr. Lars Grønberg, Sognepræst i Bjergby). Man blev ved til langt ud paa Aftenen og fortsatte næste Dag og atter 7. Januar, derefter 8. Januar i Sorø Kirke. Forhørene i Provstens Retsprotokol er Kilden til, hvad nu her fortælles, nogenlunde med Akternes egne Ord.

Anne Sørensdatters Klage gik ud paa, at Præsten atter og atter nægtede hende Adgang til Skriftemaal og Altergang, og at dette vel at mærke hang sammen med Pengefordringer fra hans Side. De var fattige, hvorfor hun nogle Gange havde haft Plads som Amme og altsaa ikke opholdt sig i Hylstrup. Bl. a. havde hun været i Slagelse. Derfra var hun kommen tilbage til Menigheden Mikkelsdag 1715 og havde siden været i Sognet. Hun havde mange Gange meldt sig til Skriftemaal, men var stadig bleven afvist, fordi Præsten vilde have Penge. Af Manden havde han forlangt 7 Mark. Konens Søster forklarer, at hun har haft det Bud med fra Præsten til Søsteren, nu i Høhøsten, „at hun skulde tage 4 Daler med sig, 2 Daler i Sedler og 2 Daler i Penge, saa vilde han annamme hende til Alters, da hun over et helt Aar var bleven afvist og mangel Gang med modig Graad gaaet ud af Kirken ved Afvisninger, fordi hun ikke kunde eller maatte beforders i hendes Saligheds Sag.“ Degnen Frederik Eller forklarer ogsaa om disse Afvisninger, blandt andet, „at hun mødte en Løverdags med andre Guds

Børn at gaa til Skrifte, men blev afvist af Præsten, hvorpaa hun talte med Præsten, og var hendes Ord til Vidnet, at Præsten havde lovet hende at komme frem om Morgen. Hvorefter hun og om Morgen indfandt sig i Kirken sammen med nogle andre faa til Skrifte og gik op til Skriftestolen, men blev afvist ned igen og kom ikke frem." Præstens Fordring skulde bestaa i Offer og Høstdage fra Tiden, medens hun var i Slagelse og borte fra Sognet. Det var fra katolsk Tid Skik, at Husmandsfolk gjorde Høstdage for Præsten „for Guds Legeme aarligen at annamme". Nu havde hun 20. Søndag e. Trin. (25. Oktbr.) været tegnet, men havde ikke kunnet komme, fordi hun pludselig maatte rejse i en Plads. Men saa havde Præsten tværet med hendes *Skudsmaal*. Et saadant skulde udstedes ved Flytning, og siden 1701 skulde det være saadan, at Husbonden paa stemplet Papir skulde skrive Personens Pas, og Præsten derefter paa samme Papir skrive sit Skudsmaal, og saaledes skulde Papiret fremdeles bruges, til det var fuldt. „Og skal ingen Præst under tilbørlig Straf saadant Bevis dem vægre eller og det dennem over en halv Dag forholde". Det havde ikke været til at faa Hr. Jochum til at skrive paa det gamle, ej heller paa det nye, som Ridefogeden Monsr. Kraag havde sendt Præsten. Nu sidst to Dage før Forhøret havde to Mænd været hos Hr. Jochum og faaet det karakteristiske Svar: „Jeg har hendes Skudsmaal hos mig, og saa snart jeg faar det op-søgt, skal jeg straks derpaa skrive, *saasom det nu idag er min Studeredag*". (Det var en Lørdag).

Det maa bemærkes, at vi ikke har Præstens Sagsførers Modskrift i Behold og derfor ikke ved, hvilke

andre Grunde, der kan have været til den Slags Afvisninger. Men Sagførerens Krydsbemærkninger i Forhørene bringer aldrig nogen Afkræftelse. Der er nemlig mange af den Slags, som det synes vilkaarlige Afvisninger fra Skrifte. En enkelt Klage fremkalder ganske vist et Smil. Det er Knud Jacobsen i Alsted, der vedgik, at Præsten havde vist ham tvende Gange saavel som hans Hustru fra Alterens Sakramente, begge Gange iaar efter hinanden. Aarsagen mente han, fordi hans Kone havde drukket engang og maaske han kunde givet hende en Ørefiggen derfor!

Men der er adskillige, hvor de ulykkelige Penge synes at spille ind. Helt kvikt fortæller *Christopher Pedersen* fra Alsted. Vi ser atter disse Scener i Kirken ved Skriftemaal udenfor Gudstjenesten, hvor Degnen staar i Degnestolen for at skrive de afløstes Navne op. Og vi hører Hr. Jochum tale sjællandsk.

End forklarede Vidnet, at han engang havde ladet bære to Ænder til Tiende til Præsten, da Præsten skulde gøre sin Datters Bryllup. Og da Vidnet noget efter vilde gaa til Skrifte og var kommen i Kirke til Skrifte med de andre, kom den forrige Sogndegn Sl. *Christian Olsen* til ham i Kirken og sagde: „Christopher, I kommer intet frem“. Da Vidnet svarede: „Nu vil jeg bie, indtil de andre ere skriftede, da vil jeg tale med Præsten derom“.

Og som han da gik op til Skriftestolen at skrifte, rejste Præsten sig op af Skriftestolen og gik hen i Degnestolen. Saa spurgte han Præsten ad, hvad han havde syndet, efterdi han ikke lige saa vel som de andre maatte komme til Skrifte?

Præsten svarede: „Christopher, I skal levere mig en Aand“.

Og Vidnet sagde: „Jeg skal levere Eder den

Aand, som Gud har givet mig“, — og forstod ikke Præstens Tale, hvad for en Aand han mente.

Præsten svarede: „Jeg skal til Tiende have en And af dig.“

Da forstod Vidnet, hvad han mente, og ihvorvel han havde givet 2 Ænder tilforn til Tiende, sagde han: „Er der intet andet at gøre, da har jeg ikkun en gammel And. Den skal I faa i Guds Navn!“

Hvilken han og fik samme Aften, og derpaa kom Vidnet Søndag Morgen til Skrifte og ikke om Løvedag.

Vi er i Tiden før Konfirmationens Indførelse. Da var Barnets første Skriftemaal en Kundskabsprøve, og man lagde sig efter paa den Maade at fremtvinge en nogenlunde taalelig Oplysning. Om det saa var Ret at bruge dette til at spærre for Barnets Altergang, er et andet Spørgsmaal. Her gives ogsaa en Del Vidnesbyrd om, at Hr. Jochum vilde have Penge for at lade de unge slippe igennem. Degnen *Frederik Eller* giver derfor Præsten Skylden for Ungdommens daarlige Uddannelse. Han blev nemlig spurgt, af hvad Aarsag Ungdommen i disse Menigheder baade i højærværdige Hr. Biskoppens saavel som Provstens Visitationer fandtes meget slette i deres Saligheds Kundskab og Catechismi Læsning og Forklaring, foruden at ikkun ganske faa af Ungdommen ved Visitationerne kom tilstede! Degnen svarede, at naar de unge første Gang havde været til Alters, saa skøtte de siden intet om at komme til Læsning, og det var en gemen Tale iblandt Menigheden, at de kunde komme til Alters for Penge.

Men der er ellers en helt anden Handling, som staar i Forgrunden i Forhørene, og som ruller et helt Stykke Fortid op for os.

10. Søndag eft. Trin. den 16. August 1716 lyste Hr. Jochum fra Prædikestolen efter en Stak Hø, som tyvagtige Naboer havde stjålet i Præstevænget. Dersom den skyldige ikke gav sig tilkende og igen-gav det, han havde stjålet, skulde Kirkens Band gaa over ham, saa han lidet skulde trives.

Den følgende Søndag 23. August, da der prædikedes om Farisæren og Tolderen, udførtes Truslen. Før han lyste Velsignelsen udtalte han Bandlysnin-gen af den ukendte Misdæder. Det har været en kraftig Salve. Naar man samler sammen, hvad de forskellige Vidner kan huske, saa har han bl. a. sagt: „Jeg tager intet fra nogen. Jeg røver intet fra no-gen. Al Ulykke og Strid skulde være den skyldige i Vejen, saa han skulde komme af en Ulykke i en anden, indtil han sin Misgerning bekendte. Jorden skulde være forbandet for ham; han skulde være forbandet i alt det, han overfor. Han bad, at Ild og Lue skulde fortære Høet, hvor det sad. Et enkelt skikkeligt Vidne kunde ikke erindre alle Ord, uden at Præsten ønskede, at Gud vilde forfremme Retfærdighed og omvende Synderen“.

Det, Hr. Jochum her gjorde, var en Fortsæt-telse af gammel Skik, kun at denne Skik da i 87 Aar havde været ulovlig i denne Form og vel nok i hele den evangeliske Tid vilde have været anset for usømmelig i saadan Form. Det er *Bandsættelse af ukendt Gerningsmand*.

I den katholske kanoniske Ret var saadan Band-sættelse hjemlet ved et Brev af selve Pave Gregor den Store, og i den sjællandske Kirkelov, som Absalon fik vedtaget paa Maalstævne i Ringstedlund 21. Juli 1171, er den ligeledes hjemlet. I Folkebe-

vidstheden gik det i eet med Forestillingen om en Gudsdøm, og den bandlysende Præst kom egentlig til at konkurrere med Troldmanden, der ved Fandens Kunster fik en Tyv til at bringe det stjaalne igen, eller slog Tyvens Øje ud. I Cyprianus-Bøgerne har vi Anvisning paa „at komme en Tyv til at bære igen sit Rov“. Man skal tage en Skilling og gaa til en Bæk, som ret rinder ifra Sonden til Norden, og før Solen opgaar, kaste Skillingen i Bækken, vende Ryggen mod Solen og sige en Besværgelse til den Gudinde Dalix, som er en regerende Herre over alle Tyve, og som Skillingen er en Gave til, at hun ikke lader Tyven Ro. Derpaa en uhyggelig Forbandelse:

„Du skalt være forbandet af alle Mennesker enten i Himmelen eller paa Jorden. Jeg lyser Guds Forbandelse over denne Tyv, som haver staalet mit Gods, indtil du fremkommer med det, du haver staalet. Alle dine Veje skal være forbandet. Herren skal slaa dig med Vildelse, Fransoser og Spedalskhed og Gulesot. Du skalt søge Raad og Trøst og aldrig finde det hos noget Menneske. Du skalt lide Ve og Pine, saa længe Gud har en Dag i Himmelen. Herrens Vrede, som er en fortærendes Ild, skal opæde dig, og Guds Formalelidelse og Forbandelse, Vrede og Hævn skal komme over dig. Og alt, du tager dig fore mellem Hænderne, skal være forbandet. Du skalt lægge dig med Sorrhig og Bedrøvelse og vaagne med Banghed og Forskrækkelse. Himmel og Jord og al den Del, der er udi, skal forbande dig. Du skalt pløje og saa, men Ormene og Græshopperne skal fortære det. Du skalt brygge og bage, men andre skal fortære det, indtil du fremkommer med det, du haver staalet. Du skalt trennes og tørkes som Træ og hvidnes som Græs, og ingen skal finde din Værelse. Du skalt bygge og plante, og Herrens Ild skal forstyrre dig. Du skalt

raabe og skrige, og ingen skal høre dig. Du skalt skælve og bæve og være forskrækket, og ingen skal trøste dig. Helvedes Vee og Pine og den evige Fordømmelse skal være din Lyst. Ja jeg lyser over dig alle de Forbandelser som Moses lyste over Israels Børn i Ørken.

Og saaledes videre endnu et Stykke, derefter en ny Besværgelse over den Gudinde Dalix „i Belsebus Navn“, Paternoster forlænds og baglænds, „og se dig ikke tilbage, naar du gaar hjem“. (Cyprianus, Aar 1607, Udg. af L. Pio S. 2 ff.)

Man har fra den sidste katholske Tid en frygtelig Formular fra et Cistercienserkloster til at „bandføre“ alle dem, der haver gjort eller nu gøre vort Kloster mærkelig Skade og Uret. Den er i Familie med Troldmandens. Den endeløst lange Formular udtaler Gang efter Gang sit „Forbandet skal de være“ af alle Magter i Himmel og paa Jord:

Forbandet skal de være i Haar, i Hovedsvær, i Hinde, i Hovedskal, i Hjerne, i Øre, i Ørlæg, i Øve, i Øvebron, i Øvenlaag, i Næse, i Næsebolt, i Tænder, i Tændegærde, i Tunge, i Tungerødder, i Gumme, i Gool (Gane), i Hoved, i Anled, i Tinding, i Hals, i Isse, i Strube, i Skuldre, i Arme, i Hænder, i alle Fingre, i Bryst, i Bag, i Ryg, i Rygben, i Side, i Ribben, i Hud, i Kød, i Ben, i alle deres lønlig Ting, i Liv, i Hjerte, i Hjerterødder, i Nyre, i Lunge, i Galde, i Milt, i Lever, i Mave, i Mavehorn, i Tarme, i alle deres Indvolde, i Laar, i Ben, i Benlæg, i Brusks, i Fødder, i alle Tæer, i Knæ, i Knæskal, i Knæben. Forbandet skal de være fra deres Fodeile til deres Hovedisse, inden og uden. Forbandet skal de være i alle Sted, staaende, liggende, gangende, siddende, ædende, drikkende, vaagende og sovende. Forbandet skal de være i alle deres Gerning. Deres Gerning skal være forbandet med Da-

than og Abiram, med deres Børn, med Juda, vor Herre forraad, med Pilato og Herode og med alle de, som finge braa Død af Verden og foer til Helvedes Pine. Alle Forbandelser, hvilke skrives af (om) i alle Bøger, skal komme over dem og skal blive hos dem i alle Tid, i alle Dage, i alle Nætter. Deres Navn skal udslettes af levende Mænds Bøger og skal ikke skrives med retfærdige Mænd. Saa som disse Lys udslukkes, saa skal og de udskilles fra evindelig Lys, evindelig Glæde og alle gode Gerninger, der gøres i Himmerig, og fra alle gode Gerninger deres Lys. Saa skal alle de forbandede Mennesker ligge i Pine, der aldrig kommer Ende oppaa. In nomine patris et filii et spiritus sancti.

(Ny kirkehist. Sml. IV. 463. Samme Formular findes ogsaa i et Haandskrift af en Præst i Ribe 1458. Ny kgl. Sml. 4.123 Fol. 256, hvor den efterfølges af en lignende latinsk).

Saaledes var altsaa arvet Skik, og Folk var rigtig godt tilpas dermed. I den lutherske Reformation har man vist egentlig ikke gjort sig klart, hvad man skulde tænke herom.

Spørgsmaalet kom op 1540, da de evangeliske Biskopper var samlet til Møde i København for at tage Beslutning angaaende en Række Kirkeskikke. I Beslutningerne findes en Tilladelse for Præsten til at erklære den ukendte Gerningsmand til en aabenbar Forbrydelse for rettelig og virkelig udelukket af Menigheden, indtil han gaar i sig selv. „Dog maa Sognepræsterne paamindes om ikke at bruge denne Kirkens Svøbe i Anledning af Smaating“.

Peder Palladius og hans Efterfølgere var dog betænkkelige og gav jævnlig paa Landemoderne forsigtige Paamindelser. 1578 giver Poul Madsen det Paa-læg, at man ikke maa bandsætte den ukendte Ger-

ningsmand, men ellers haardelig og alvorlig straffe saadan Gerning af Prædikestolen og aabenbare give tilkende, at han blev bandsat straks, da hans onde Gerning blev gjort, og bede Gud, at han maa bekende og rette og bedre sig (Ny khist. Sml. II. 458. 463. 473. IV. 373).

Vi kan da f. Eks. 1585 se Frederik d. II. give et Kongebrev til nogle Præster i Hammerrum Herred om at lyse Band over ukendte Mennesker, der har flyttet Skelsten til Skade for Rigsmarsk Peder Gyldenstjerne. Og vi har i en præstelig Optegnelsesbog fra Musse paa Laaland en Opskrift af Præsten Hans Vingaard fra 1587 (Thottske Saml. 8. 99 b).

I fromme Christne. Er det Eder vel vitterligt, at nogle af vore Sognefolk dennem er frastaalet af deres retfærdige Gods formedelst tyvagtige Folk, som de for mig skellig bevist haver, og er gjort bevislig Skade paa deres Gods af nogle gudsforgangen Menneske siden sidste Gang Kirkens Dom gik, og have hørt tvende Gange her paa Prædikestolen derefter at være liust, og endnu haardelige beklage sig disse efternævnte, at de ingen Vederlag have bekommet, for den Skade, som de have fanget. Først haver den Dannemand mist.....

Efterdi saadanne skadelige og tyvagtige Pak ikke ville lade sig bevæge at lade komme tilbage igen saadanne staaene Koster eller verlægge for saadan bevislig Skade, og mine Sognefolk ere af mig begærendes, at saadanne syndige og skadelige Folk maatte nu endelig høre deres Sentents og Kirkens Ret eller Dom for saadan stor Skade, de have gjort dem, da kan jeg ingenlunde dennem det nægte hvorforre samtykker nu alle med mig det, jeg for Eder oplæser:

Oratio quæ loco excommunicationis esse potest
(Bøn, som kan være i Stedet for Bandsættelse):

O, du sande evige Gud, vor Herres Jesu Christi

Fader, Himlens og Jordens Skabere, med din evige Søn vor Herre Jesu og den Helligaand, du som est almægtig, vis og sanddru, for hvis Ansigt intet Menneskes Tanker eller Gerninger kan skjules, [du som hader al Synd og Uretfærdighed og vil den tilbørlig med timelig og evig Formaledidelse og Forbandelse straffe og belønne paa alle dem, som synder og ilde gør, lønlig eller aabenbare, med mindre end de ville udi Tide indfly til din Naade og sig rette og bedre]: Dig bede og paakalde vi troligen af Hjertet i vor Herres Jesu din kære Søns Navn, at du ville værdes til af din evige Visdom at aabenbare de uretfærdige Mennesker og fordømte Tyve, som bort haver staalet de gode Folkes retfangne Gods (eller som Skade haver gjort dem paa deres Gods, Kvæg eller andet), at de Menneske enten omvende sig til en sand Pønitense og igen lægge fra sig til rette Ejermand samme staalet Gods og fuldgør de gode Folk, som Skade haver fanget, — eller lade dem overgaa af din Retfærdighed paa deres Legems Vegne (Sjælen dog uskadt) al Band, Formaledidelse og Forbandelse [som du ønsker alle dem, som ikke ville holde dine Bud]. Ja Verdens Skam og Skændsel og en veerstyggelig forbandet Tyve-Løn og en skændelig og ond Betalning efter Lov og Øvrighedens retfærdige Straf, som de med saadant Tyveri forskyldt have: Og giv dem, som Skade have fanget, en god Taalmodighed. Velsigne og mangfoldiggør deres Kvæg og Gods, ligesom du handlede med den gode Job. Siger alle med Hjerte og Mund Amen! — Amen!

Heri er der jo kun indirekte Forbandelse, idet det er forandret til Bøn, men deri ligger selvfølgelig ingen Garanti for, at alle Præster her holdt sig fri for det fra den katholske Tid arvede Forbandelsesvæsen, — og det er jo endelig kun forklædt.

I Christian d. Fjerdes Tid besindede man sig imidlertid paa Sagen, og i den alvorlige Lovgivning

om Kirkens Myndighed mod Ubodfærdige, som vi fik ved Forordningen 27. Marts 1629, og som vel er præget af den dygtige og fromme Biskop *Hans Poulsen Resen*, — faar vi et *Forbud* mod den gamle Skik:

Ingen maa af den kristen Menighed udelukkes eller bandsættes, ikke maa heller lyses til Band for den, som ikke vides hvor. Men dersom nogen Synd og utilbørlig Gerning af ubekendte Mennesker bedrives, da skal Præsten af Prædikestolen *bede og formane Gud den allerhøjeste*, at saafremt samme Menneske lever, *den maa blive kendt, aabenbaret og tilbørligen straffet og komme til sine Synders Bekendelse og Omvendelse*. Derhos at efterdi samme Menneskes Synder, som han holder hemmelig, ere hannem udi Himmelen forbeholdne, og han derfor er saa meget des længere fra sin Omvendelse, som han holder sig ubekendt for Guds Ords Tjener og den kristne Menighed, *da skal han advares*, at om han saa er ved Haanden, at han den Formaning hører eller og derom spørge kan, *at han holder sig fra vor Herres Jesu Christi Legemes og Blods Sakramente*, efterdi han er udi Guds Vrede, indtil han sig bedrer, bekender og omvender.

Denne Bestemmelse gik over i Danske Lov 1683 (2.—9.—23.) og gælder forsaavidt endnu.

Medens man tidligere talte om, at Kirkens Band skulde gaa for et Tyveri, brugte man nu samme Talemaade om *Kirkens Bøn*. Man ventede den samme Gudsdom deraf, og det kneb for Resten med Navneforandringen og vel ogsaa med at holde op med de gamle Manerer. 1667 blev Messeklæder m. m. stjaalne i Ulbjerg og Lynderup Kirker ved Viborg. Der blev „gjort Bøn til Gud, at han samme Røvere alvorligen vilde straffe“, og da Teksten opgives at have været Ps. 109, kan man omtrent læse sig til,

hvad Hr. Mads Farstrup har sagt. (Farstrups og Axelsens Dagbog 25). I Vester-Egede lyses 1658 *til Bands* over et ondt Menneske, som haver slaget en Gris ihjel, at de Mennesker, som disse Gerninger haver gjort, giver det tilkende, eller om *den kristne Kirkes Bøn* skal gaa derfor. 1659 sammesteds lader Christopher Degn lyse *til Bands* over nogle Djævels uforskammede Mennesker, som nu for kort Tid siden udaf den lede Satans Indgivelse bortstjaalet fra hannem saavel som fra andre bedrøvede Folk en hel Hob Gods og gode Klæder, at Gud allermægtigste samme Tyve og uhørlige Djævels Kroppe vilde straffe, saa de for hver Mand kunde blive aabenbarede, at de kunde faa deres tilbørlige Verdens Skam og Ulykke. Senere samme Aar beklager Anders Jørgensen i Vester Egede, at hannem er fratagen en Høstak i Mosen, at hvo, som det haver gjort, vilde stille ham tilfreds derfor, paa det at *Kirkens Bøn* skal ikke gaa derfor. (Kirkehist. Saml. 3, VI. 798).

Man forstaar, at Biskop Hans Bagger paa Sjællands Landemode 1675 forbyder at lyse om Tyveri fra Prædikestolen, med mindre Sagen var af stor Vigtighed. Men det fandt Folk vel altid den var, naar det var hos dem, der var stjaalet.

Den vidt udbredte Skik huskedes ogsaa siden og gav selvfølgelig Anledning til Skæmtesagn. Et saadant lille Folkeeventyr, hvis Vid vender til begge Sider, lyder saaledes:

En Præst besøgte en af sine Sognemænd. Manden viste ham en dejlig stor Gedde, der hang til Røg i Skorstenen. Præsten listede sig til at tage Gedden med sig. Da Bonden om Morgenen kom ud i Skorstenen, var Gedden borte. Han gik da til Præsten og

bad ham næste Søndag fra Prædikestolen at forbande den, der havde stjaalet Gedden. Det lovede Præsten, og Manden kom naturligvis i Kirke at høre paa det. Efter Bønnen paa Prædikestolen sagde Præsten:

Du den Gud, som alting vidste,
 straf du den, som Gedden misted!
 Sænk ham ned i dyben Dal!
 Velsign du ham, som Gedden stjal!

— Ja, Vorherre høre det! sagde Manden og gik tilfreds hjem. (Evald Tang Kristensen: Vore Fædres Kirketjeneste. 47.)

Her ser man nu Forbandelsesvæsenet anvendt i Alsted Kirke. Og hvis det er Befolkningen, der har klaget derover, er det ikke videre pænt, thi de har frit og gerne benyttet sig deraf og har da ikke været videre berettigede til at klage over, at Præsten var villig.

Angaaende sig selv har Hr. Jochum bandsat for nogen Frugt, der var stjaalen af Præstens Have, og for stjaalet Linned. Forgangen Faste blev brugt haard Tillysning af Prædikestolen for nogle bortstjaalne Pæle fra Præstens Havegærde og om to Riisneger udi Præstevænget.

Der har i Alsted Kirke været bandlyst for nogle Klæder, som blev stjaalet fra Herredsfogdens Karl.

En Sag kom der to Bandsættelser ud af. Den giver tillige et lille Billede fra Datidens Landsby med de løsgaaende Svin, der gav en stadig Plage og Uenighed. *Niels Volradsen* i Alsted var ungefær for fire Aar siden til Hove. Ved hans Hjemkomst sagde hans Kone til ham, at een af hans Søer var hugget med en Økse, som det syntes, efterdi hun slæbte Tarmene, og nogle Folk sagde, at Soen

kom beskadiget ud fra Daniel Mousens, et Husmandssted i Alsted. Han taledede med Daniel om denne Folks Tale, men Daniel benægtede og lod lyse til Bands over Niels Volradsen, fordi han havde beskyldt ham, hvilken Bandsættelse Niels Volradsen selv i Kirken hørte over „den, der havde beskyldt ham“. Der blev dog kun Tillysning, hvad Daniel Mousen gav Præsten 2 Mark for, uden at det var forlangt. Niels Volradsen vilde have hævnnet sin Harm, fordi han havde lidt Skade baade paa sin So og ved Bandsættelsens Lysning. Han gik til Præsten og begærede, at den maatte bandsættes, som havde tilføjet hans So Skade. Præsten svarede, han kunde ikke. Da sagde han til Præsten: Dersom I vil bandsætte, da vil jeg give Eder et Lam. Hvilket Lam han og bar op til Præsten, og det blev modtaget. Men Bandsættelsen skete ved Præstens Søn Magister Wolfburg, som den Dag prædikede, og havde de Expressioner, at alle Ægypti Plager skulde komme over den skyldige m. m.

Videnskabens høj lærde, unge Lys var altsaa med i denne Praksis. Det bliver omtrent ved den Tid, da han fik Avernakø Kald.

Ja Kirsten Ibsdatter, Niels Jørgensens Kone i Knudstrup, meddeler, at Hr. Jochum Wolfburg nok saa hart havde bandsættet hende hjemme i hendes eget Hus formedelst Bi-Tiende, og han skal have sagt, at hun skulde være forbandet, og Forbandelsen skulde æde hende op, og det skal være forbandet alt det, du har! Aarsagen var, at hendes Mand havde Aaret tilforn givet Præsten en Rigsdaler for det tiende Bistade. Men i det Aar havde de ikkun 7, hvilket er 2 Aar siden; hvorpaa Manden om Mor-

genen red op til Præsten og gav ham $3\frac{1}{2}$ Mark for disse 7 Bistader. „Hvilken Præstens Forhold gjorde hende saa bekymret, at hun ikke havde Rolighed, førend hun straks derpaa maatte gaa til Alters igen“.

Man ser her den religiøse Sky for Præstens Forbandelse. Hr. Jochums Middel til at inddrive Bittende minder ikke saa lidt om Cisterciensermunkenes anførte Forbandelse.

Jacob Henningsen i Alsted kunde fortælle, at Præsten ogsaa havde bandsat for ham for nogle bortstjaalne Faar. Siden, da *Provsten* var paa Visittats, havde han begæret af Provsten, at Præsten maatte bandsætte for noget bortstjaalet Korn. Provsten svarede, at det kunde ikke ske, da det var imod Loven. Men siden, 8 à 14 Dage derefter, lyste Præsten til Bands for samme Korn, medens der ikke skete nogen Bandsættelse. Ellers havde Præsten sagt til ham, at han *skulde ikke have begæret det af Provsten. Han kunde vel gjort det alligevel, om de end klagede ti Gange for Provsten eller Bispen!*

Om ikke ellers har Provst Morten Lipper altsaa her mærket til den mærkelige Skik i Alsted. Siden var det for Resten revet ud mellem Jacob Henningsen og Præsten, idet Præsten havde forment ham Skudsmaal, da han skulde troloves i Slagelse, fordi han ikke vilde give ham Penge efter Fornøjelse, da dog Jacob havde budet ham en Mark og siden lagde 8 Skilling til; men Præsten svarede, han havde ventet sig en Rigsdaler, men en Daler var hans Ret. Der skildres de deraf flydende Besværligheder i Slagelse. Men Præstens Sagfører hævder, at Jacob Simonsen er Præstens Avindsmand, som har overfaldet Præst

og Degn paa Vejen til Fjenneslev. Det benægtes ikke, men der svares, at det er forligt.

Det er en mærkelig Form for Religion, der har forenet den sære Præst og hans Sognefolk. Gud skal bruges til at føre Hævnen frem. Man *forbandler*, — hvilket aldeles ikke har noget med Kirketugt at gøre, dette at man udelukker af Menigheden den aabenbare Forarger og Guds Ords aabenbare Forhaanere og Foragtere. Det er i Virkeligheden Heden-skab, der har faaet Lov at tage en Slags kristelige Klæder paa i Middelalderens katholske Kirke, og som længe efter dens Reformation bliver ved at sidde i Folkesindet. Det hjælper ikke med Kundskaben til de græske Dialekter og al den anden Lærdom hos den ellers stokorthodokse Joachim Wolfburg. Han følger Trop med Bondebefolkningen. Kan være, at al den klassiske Lærdom har drevet ham i samme Retning, thi al denne Læsning er jo ogsaa Heden-skab. Og den unge, sprænglærde Magister hjælper Faderen med at lyse alle Ægypti Plager over den ukendte Mand, der har mishandlet Soen.

Naar Biskoppen og andre Præster forargedes der-over og dømt Præsten derfor, har disse gammel-dags Folk følt det som *Pietisme* og andet nymodens Paafund. Bare ikke snakke til Provsten om det! Vi gør det alligevel! Og det har sikkert været dem et Savn, da de fik en ny Præst, som ikke vilde, — selv om de maaske har syntes, at Hr. Joachim tog lovlig iltert paa Veje i Anledning af den Høstak i Præste-vænget.

— Da der var stævnet 211 Mennesker til at „vidne“, falder der naturligvis adskillig flere Historier ind i Protokollen. Nu var der jo frit Slag paa Hr. Jochum.

Hans Avindsmand Christopher Pedersen fortæller:

En to Aars Tid efter Hr. Jochums Ankomst her til Stedet prædikede han mange Gange om Grønskollinger, Vadmelsknægte, Spytte-Gøge, Bondetølpere, hoffærdige Hjerter under Vadmelskovter. Og om saadanne Tiltaler blev indeholdt een Søndag, da kom de igen paa Prædikestolen den anden, og det næsten to Aar omkring. Aarsagen hertil mente Vidnet at være, fordi han og 6—7 andre unge Karle vare nys kommen til Gaarde og stode øverst i de Stole, som Gaardene altid vare tilfaldne. Og denne *Disput om Stolestadene* kunde ikke endes, førend Sl. Assessor Foss maatte komme ud at bilægge det. Men Vidnet af Ydmyghed havde føjet sig og givet de gamle Rum i Stolestadet.

Ja det er ogsaa een af Tidens Skødesynder. Alle-rede i fjerde Aarhundrede lagde man sig efter ved Gudstjenesten at ordne Menigheden i Afdelinger med bestemt Plads efter Rang. Langt ned i den luther-ske Tid voldte det Anledning til Strid, navnlig blandt Konerne, og enkelte Gange maatte Kongen selv skille Trætten. Her var det Sorø Skoles højtfortjente For-stander Laurids Foss (død 1703). Men vi faar ogsaa heraf et lille Bidrag angaaende Hr. Jochums øv-rige Optræden i Kirken.

Ogsaa med andre kirkelige Forretninger har han kunnet være mærkværdig tvær og selvraadig.

Det anføres, at ved Jordpaakastelse paa et Barn en Gang havde han ikke sin præstelige Habit paa, men gjorde det „uden Præsteklæder, iført Slobrok, lang Klud og en Nathue“. Det lyder nu værre end Meningen er. „Klud“ er det borgerlige Halstørklæde,

der godt kan være meget elegant, men bare ikke er nogen Pibekrave. Der er ment Hjemmedragten, idet Præstens Dragt, naar han viste sig, jo var den ret ubekvemme Dragt, der nu kun regnes for Præstens Kirkedragt. Denne sorte Præstekjole maatte under Gudstjenesten slet ikke ses, idet den skulde være dækket af den hvide Messeskjorte fra Gudstjenestens Begyndelse til dens Slutning. Men ved alle andre Lejligheder skulde han ses i sin „Habit“.

Men Hr. Jochum kan tillade sig meget større Friheder med Jordpaakastelse overfor Fattigfolk. Til dem hørte i høj Grad *Soldaterne*, der jo boede i Huse paa Ryttergodserne. En Soldat *Hans Nielsen Timmermand* havde i Sommer mistet et Barn af Smaakopper. Tirsdag Aften bad han Hr. Jochum om den følgende Dag (Onsdagen var Bededag) at kaste Jord paa Barnet. Hr. Jochum forlangte 2 Mark for det, men Soldaten sagde Nej, han havde ingen Penge. Saa kom Soldaten igen næste Morgen, da Liget var sat i Grav. To andre blev begravede den Dag, den ene med, den anden uden Ligprædiken, men Soldatens Barn havde Hr. Jochum ikke Tid til at kaste Jord paa. Saa dækkede Soldaten Graven med Planker. Næste Søndag kastede han den til uden at vide, at Hr. Jochum imidlertid om Fredagen efter Morgenbønnen havde ladet sin Pige hente Spaden i Præstegaarden og kastede Jord paa.

Naturligvis er der endnu en Historie om de løsgaaende Svin. Søren Jørgensens Svin havde gaaet i Præstens Ærter. Præsten havde taget dem i Hus, hvor de stod og sultede. Saa gik Konen op til Præsten og vilde have sine Svin, som og skete. Men da hun med Manden siden gik til Skrifte, kom hun

alene i Skriftestolen (saaledes skulde det være, men da det var uoverkommeligt, tog Præsterne gerne flere ad Gangen, navnlig Mand og Hustru), hvor Præsten talede intet andet end ondt til hende og endelig under Haandspaalæggelse sagde disse Ord til den frugtsommelige Kone: „Dersom jeg det vil gøre, da skal du aldrig blive forløst“. Men Hr. Jochum benægter rentud Sandheden af denne Fortælling, saa hun har forhaabentlig misforstaaet og forvekslet Afløsning med Forløsning.

Der er da ogsaa endnu en Historie om Bitiende, som der er en vis gammeldags Farve over. Det er atter Christoffer Pedersen i Alsted, der fortæller. Præsten møder simpelthen hos ham med sin Karl. Han løfter paa Staderne og lader Karlen tage det tungeste og gaa med det. Præsten gik saa ud af Gaarden, lod ilde med sin Mund og skændede. Der havde kun været 9 Sværme, saa det var forkert. Manden tog til Sorø og kom tilbage med et Brev fra Ridefogden Peder Thøgersen, og da han leverede Præsten samme Brev udi hans Forstue, læste Præsten det igennem og sagde:

Hvem har kommet Eder til dette, Christopher?

Det har ingen kommet mig dertil uden I, Fader.

Da svarede Præsten: Nu vi vil forliges vel om Bierne. Kommer hid med mig, Christopher.

Saa gik Christopher med ham i den Stue, som kaldtes Sorte Skole, og Præsten spurgte:

Hvilket er nu Eders Bistade? Kan I kende det?

Christopher pegede paa det, som havde hørt ham til. Præsten sagde:

Den Kube er paa fynsk Manér.

Christopher svarede: Jeg tror det nok, efterdi Fader vilde saa gerne have det. Præsten tilbød ham da at tage sin Bikube og Bier hjem med sig. Men efterdi han befandt Kuben at være tilstoppet og Bierne kvalte, vilde han ikke tage derimod, og Bierne blev der, det ene med det andet. Og han beklagede sig, *at han aldrig siden har haft Lykke med sine Bier.*

Der er da ogsaa en Brændevinshistorie, hvor Præsten synes at optræde som Politimester, uden at det dog er til at blive klog paa Forholdet. Det ser ud til at dreje sig om en Person i Stil med Holbergs „Jakob Skomager“, kun at han hedder *Niels Bødker*, en Husmand i Alsted. Historien ligger 9 eller 10 Aar tilbage i Tiden (1706—7).

Hr. Jochum var kommet sammen med den daværende Sogndegn Christian Olsen og med Ib Christophersen af Alsted. Da blev opsøgt en Bimpel Brændevin, som blev indbaaren i Stuen, og derpaa befalede Hr. Jochum Ib at bære det ud af Huset. „Jeg tager det paa Kongens Vegne“, sagde han. Ib bar det ned til Sogndegnens, men Degnekonen lod det straks indbære til Præstens. Her bliver der imidlertid under Vidneførselen Uenighed med Præstens Sagfører, der siger, at Monsieur Hirsknak har været tilstede ved denne Konfiskation. De andre erklærer, at der var ingen Officer med. Men Niels Bødker „vedstod og, at Hr. Jochum siden efter har tilbødet ham at holde Brændevin tilfals, men Vidnet det ud-slog og har ej sig dermed villet befatte“.

Endelig optræder en Institution, som vi ikke mere kender, „*Præstens Medhjælpere*“ Niels Rasmussen af Alsted Flinterup og Christopher Pedersen i Alsted,

og besværede sig over, at de ikke vidste, hvor de fattiges Penge, som gives i Tavlen paa de tre Højtidstage, bliver af.

Af disse brogede Billeder fremgaar Præstens Synderegister. Provsterettens Dom faldt 25. Febr. 1717 og er egentlig kun en ret undvigende Henstilling af Sagerne til Landemodet.

Paa Roskilde Landemode 2.—3. Juni 1717 blev Sagen da tagen op. I Dommen dokumenteres Bandlysningen og Anna Sørensdatters Afvisning udførligt.

Skønnes da, at Hr. Jochum hel grovelig og for mastelig har forseet sig, dels med den Tillysning til Band tvært imod Lovens 2.—9.—23. med den derpaa følgende Forbandelse og forskrækkelige Ulykkesønske over den, der havde taget ham hans Hø fra, dels med at han har holdet uden Aarsag og uforsvarlig Anne Sørensdatter fra Herrens Bord, samt og paa en ulovlig og uanstændig Maade fordret og taget Penge af dem, der først skulde stædes til Nadværen; — foruden at han for Provsteretten af mange ærerørige, grove og fast uhørlige Forseelser er beskyldt, hvilke, skønt de ej ere utrolige, at de jo for nogle Aar siden kan være passerede, Retten dog lader ved deres Værd, som den og i ingen Maade anser de Vidnesbyrd, der mod Loven ere førte om Ord, talte over Aar og Dag tilforn, som nogen Bevis mod Hr. Jochum, men i det øvrige kender for Ret, at Hr. Jochum bør sig selv til velfortjente Straf og andre til Afsky og Eksempel, for hans store og forargelige Forseelser have sit Kald og præstelige Embede forbrudt, fra hvilket han og hermed dømmes efter Lovens 2—17—8.

Der blev endnu et lille Efterspil, som ogsaa er betegnende for Manden. Tillige opdages det med

Forbavselse, at man har rejst de nævnte Anklager mod Præsten, har dømt ham fra Embedet, — og endda sidder han og forretter Embedet og tager dets Indtægter.

Der foreligger da fra 19. Juni 1717 et allerunderdanigst Andragende til Kongen om en Pension paa 200 Slettedaler af Alsted Sognekald. I en Efterskrift oplyser Mag. Wolfburg, at han paa sin Faders Vegne har skreven og underskreven efter hans Begæring, „saasom han for Svaghed og paakommen Rystelses Skyld den selv hverken kunde skrive eller underskrive“. Kongen bevilgede 100 Slettedaler og til Enken $\frac{1}{8}$ af Kaldet. Det gik saa gennem Biskoppen til Provsten, og om det øvrige kan vi læse i følgende for Morten Lipper karakteristiske Brev (der findes i Indlæg til Sjæll. Tegnelser Nr. 391. 24. Decbr. 1717):

Højædle og Højærværdige Hr. Biskop Doct. Christen Worm, Højgunstige Patron.

Deres Højædle Højærværdigheds gunstige Skrivelse og Ordre af 11. September er mig den 13. ejusdem om Morgenen tilstillet, og efterdi jeg vidste, at Landemodets Dom ikke endda var forkyndet for Hr. Jochum, sendte jeg straks Skrivelse til Hr. Peder Ladorf, at det nødvendig samme Dag maatte ske. Thi jeg var nok forsikret, at han ellers dermed vilde undskylde sig. Jeg midlertid udskrev den Kongl. allernaadigste Resolution og sendte Hr. Jochum den under min Haand ved Degnen i Lynge og Degnen i Alsted, og foruden skrev hannem til og formanede hannem at give skriftlig Svar. Men hvad hans mundtlige Svar har været, sees af Degnens hosføjede Attest derom. Hans Kærlighed til Trætte er saa stor, at han aldrig kan aflade den, besynderlig efter-

di han af Kaldets Indkomst kan holde den vedlige, saa der vil ikkun blive lidet af Naadens Aar tilbage, om det skal deles. Korntienden har han en stor Del taget Penge for udi begge Sogner, og faa har ydet den in natura paa Steden. Lammetienden er fortæret, og anden Kvægtiende er ikke af nogen Importance, og den med alt andet vil nok gaa med endog for Tiden, om det maa tillades ham fremdeles uden Caution at oppebære det. In vita sordida er han fremturendes ligesom tilforn. Udi hans Embede gaar han ligesom uden den rette Sans og halv desperat, saa at da han forleden betjente Velb. Obersten og Frue Oberstinden, og rakte Fruen Brødet, sagde han: „Det er Jesu Christi Blod“. Men der han havde været hos 2 á 3 andre, gik han tilbage og sagde: „Det er Jesu Christi Legeme“. Og er Vidnesbyrd derpaa, endog den Velb. Frue vil ikke lade sig mærke. [Biskoppens Datter Magdalene Worm og hendes Mand Oberst Christian Luxdorph til Mørup].

Jeg havde ved betimelig Skrivelse notificeret hennem, at jeg vilde komme og visitere Dom. 16. Trin. [12. Septbr.], at han vilde gøre Tillysning derom Søndagen tilforn, hvilket han ikke vilde gøre, endog Degnen erindrede derom. Men Degnen af sig selv advarede i Byerne. Da jeg nu samme Søndag kom først til Fiennisløf, mødte Degnen, og Hr. Jochum kom ikke, men uden nogen foregaaende Notitie eller Skrivelse til mig havde om Søndag Morgen sagt til Degnen: „Hilser Provsten, vil han have Prædiken, da maa han prædike selv“. Det jeg og ved Guds Naade gjorde. Da jeg siden kom til Alsted Kirke, var det ligesaa, og han kom ikke engang i Kirken, men blev hjemme i sit Hus. Ungdommen i Alsted fandt jeg i saa miserabel en Tilstand, at jeg græmmede mig i mit Hjerte, baade at der var ikkun 3 smaa Drengene tilstede og saa faa Piger, og de som var store og længe havde gaaet til Alters, kunde ikke sige, hvad Altrens Sacramente var, — som kan

bevises endog med en fremmed Præst, Magister Isach Daa i Hersted, som ved sin Rejse ud i Landet samme Dag var der i Kirke. Skylden er ikke hos Degnen, thi han baade møder i Kirken og i Byerne, men kan ikke tvinge dem at komme tilstede, fordi han har ingen Assistance af Præsten. Men Skylden er en Del hos Forældrene og hos Bønderne, som ej vil lade de unge komme tilstede, og allermost hos de unge selv, at de af den slemme Vane, de ere komne udi, med Penge at give, siger rent ud, at de vil ikke komme.

Udi Fiennisløf Kirke var det mere forargerligt, at da jeg var kommen noget frem i Overhøring, begyndte en fuld Slyngel, som stod oppe paa Pulpitoret (og er en gammel Ungkarl, der er en ret Fyldehals og har fordærvet sine Midler) en stor Allarm og Bulder deroppe. Og som jeg da overhørte dem, der stod oppe i Kirken, vidste jeg ikke, hvor eller fra hvem denne Allarm kom, gik saa ned og tænkte det var nogen i de nederste Stole, men da fornam hvorfra dette kom, og endelig fik denne Forargelse stillet, og blev ved min Forretning indtil Enden. Efter Prædiken skammede saa den fromme Oberstinde og Obersten Mølleren ud, som denne Fyldehals tjente, da han svarede, han havde hos ham ikke faaet at drikke. Jeg herom insinuerer Velb. Hr. Oberst Luxdorpha og Monsr. Wendelbois Attest, og vil forhaabe at Deres Højædle Højærværdighed ikke vil lade det gaa ustraffet bort, som gøres højfornøden i disse to Menigheder, der ere ryggesløse frem for andre, og om end denne Dranker kunde kendes til at udstaa aabenbare Skriftemaal, vil det ikke frugte meget, med mindre han og fik nogen Straf paa Kroppen, i hvilket eller i andre Maader, efter Deres Højædle Højærværdigheds eget gunstige Betænkende, andre til Afsky, og dersom Deres Højædle Højærværdighed vil behage at skrive Hr. Etatsraad von der Osten til derom, er jeg nok forsikret, han skal ikke lade det blive ustraffet. Og var det at ønske at Hr.

Etatsraad overalt i Herredet vilde befale, at Ungdommen om Søndage og andre Læsningstider med Flittighed skulde komme tilstede under tilbørlig Straf. Thi det kunde have større Kraft end alle Præsternes Formaninger. Og overalt kunde det blive et usigelig Gavn baade for Godset og Ungdommen, om alle Kroer og upriviligerede Drikke-Kipper med Alvorlighed blev afskaffede og deres Øl og Brændevin taget fra dem. Thi ellers tror de ikke, at det er Alvor. Thi havde der ikke været Kro i Fiennisløf, da havde denne Folrad vel ikke gjort denne Formastelse.

Jeg vil slutte og overlevere Deres Højædle Højærværdighed med Højædle Familie under den højeste Guds naadigste Varetægt til al guddommelig Velsignelse, og stedse forbliver

Deres Højædle Højærværdigheds
min højgunstige Patrons

allerydmygste Tjener og inderlig Forbedere

Slalille d. 16. Sept. A^o. 1717.

M. Lipper.

Vedlagt findes de to Degnes (Lauritz Pedersen Ysteds og Friderich Vilhelm Ellers) Beretning om deres Aflevering af Kongens Pensions-Resolution til Jochum Wolfburg. Han havde erklæret, at han vilde appellere til Højesteret. I en højstilet Skrivelse til Biskop Worm 30. Sept. meddeler han dette, og lader som om Sønnen har lavet den forrige Supplik udenom ham.

Et Kongebrev af 26. Novbr. meddeler, at han da maa appellere inden 2 eller 3 Uger. Det blev ikke til noget. Den personelle Kapellan i Sønder Jernløse *Johan Franch* havde 1711 faaet Succesionsret til Alsted og overtog nu Embedet. Jochum Wolfburg flyttede til Avernakø til Sønnen, hvor han allerede døde Aaret efter, 1718.

Samme Aar ved Sjællands Landemode formanede Biskop Worm Præsterne, at de under deres Kalds Fortabelse ikke maatte bandsætte eller offentlig forbande deres Menigheder, thi saadant kan ej anses uden som en højst forargelig Formastelse, helst naar deslige sig forløbnede Præster udtrykkelig tillægger Aarsag, hvorfor de ønsker Guds Forbandelse, nemlig enten at Offer er dem formindsket eller saadant.

Nu ved vi, hvorfor denne Formaning netop kom paa denne Tid.

Med Magister Morten Wolfburg gik det foreløbig ogsaa langt ned. 1717 fik han sine *Observationes sacræ in Novum Testamentum* trykt i Flensborg. Det var hans videnskabelige Hovedværk, lærde Noter til det nye Testamente. I Maj blev der sendt Eksemplarer til København til at sælge. Samtidig rejste Magister Wolfburg til København, saasom han havde været Commissarius i de kongelige Skoves Commission udi Fyn og var indstævnet at forsvare sin Kendelse for Kongens Højesteret (hvor den blev kendt ved Magt). Samtidig begærede han af det theologiske Fakultet at disputere for Licentiatgraden. Han besøgte Biskop Worm, der i Samtalen gjorde nogle Indvendinger mod Bogen, som Wolfburg straks sendte den nybagte Professor Søren Lintrup, i Øjeblikket Fakultetets største, men meget selvbevidste Lys. Lintrup svarede beroligende 26. Maj. Men Biskop Worm mente det alvorligt med sine Indvendinger. En Søndag lod han Bogens Register borttage hos Bogtrykkeren, saa at Bogen ikke kunde sælges. Det var allerede et haardt Slag. Wolfburg var jo i Gæld og maatte lade sælge „sit lidet dog

select Bibliothek“ ved en Auktion paa Walkendorfs Kollegium. Den Strid kom i det hele, som han siger, til at koste ham hele hans timelige Velfærd. Vel i de samme Dage faldt Landemodets Afsættelsesdom over Faderen. Paa Tilbagerejsen har han skrevet dennes Ansøgning om Pension. Ved et Kongebrev 28. Januar 1718 fik Biskop Jacob Lodberg paa Fyn Ordre til Undersøgelse af de af Biskop Worm fremdragne „Vildfarelser“ i Bogen. Lodberg var af dem, der var blevet skarpt behandlet af Wolfburgs Beskytter Professor Hans Bartholin, der lugtede Pietisme hos ham. Der har vel ogsaa her været en god Vilje til at tage lidt haardt fat.

Imens blev hans huslige Forhold endnu mere fortvivlede. Konen kunde ikke føre Hus, men han havde haft en gammel tro Husholderske „Mutter Postmesters“. Hun rejste. Da kom „Mademoisellen“ paa Besøg og kom under Vejr med, at Wolfburg havde oprettet en fingeret Obligation paa 900 Rigsdaler til hende med Pantsættelse af Bo, Afgrøde og Tiende, — for at kunne væрге sig mod en brutal Fordringshaver. Hun greb nu Lejligheden til at faa fast Fod i Huset, idet hun forestillede Præsten, at han og Konen umulig kunde være der ene. Hun skulde nok klare det praktiske. Ved Smiger fik hun Obligationen fra ham. Og nu blev hun en Plageaand. Hun listede sig efter Præsten, naar han efter gammel Vane gik ud til Bønderne for at være i Fred. Hun lurede ved Dørene, og naar hun hørte sig omtale, rev hun Døren op, kom springende ind og overfusede alle med Grovheder.

Man maa jo sige, at det efter alt dette ikke er saa mærkeligt, at Manden en kort Tid ligefrem rejste

bort, forsvandt. Hvor længe, er ikke klart. Men en Eftermand udnævntes 31. Marts 1721, og Kongen beordrede Provsteret over Wolfburg, bl. a. for „Desertion og Unddragelse af Riget“. Der blev dog ingen Dom, Kongen har af synderlig kongelig Mildhed og Naade tilgivet og efterladt Mag. Morten Wolfburg sin forgangne Forseelse“, ophævet Processen og givet ham Lov til at søge Præstekald paa et andet Sted. 1722 blev han Sognepræst i Ølgod og Strelluf i Vestjylland og 1724 i Søllested og Vedtofte paa Fyn, hvor han døde barnløs 1729, kun 43 Aar gammel. Det fortælles, at han paa sit Yderste har forlangt at begraves i Kirkegaardsporten, for at Hvermand kunde træde paa ham.

Hans lærde Produktion var maaske værd at undersøge. Han skrev ogsaa Vers. Med et saadant pseudonymt Skrift 1724 synes han endog at ville konkurrere med Holberg, men naar kun at blive raa og uappetitlig. Men han havde dog ogsaa Venner i sin Menighed og andensteds, saa han maa ikke dømmes alene efter Uheldighederne og de førtvivlede huslige Forhold. Se iøvrigt Kirkehist. Saml. 3 IV. 51f.; 4 I. 621f. samt Haandskriftet Thottske Samling (vgl. Bibl.) 4° 306, Wolfburgs private Optegnelsesbog, og Thottske Saml. 4° 304: Fuldkommen og sandfærdig Beretning om den Tvistighed, som haver rejst sig imellem Theologos udi København over Mag. Morten Caspar Wolfburgs Skrift kaldet Observationens Sacræ N. T.

Rettelse: Oberstinde Luxdorph til Mørup var ikke Biskop Worms Datter, men hans Søster.